

ÁBDIJAPPAR MÁMBETOVTIŃ PEDAGOGIKALIQ ISKERLIGI

Ózbekstan mámleketlik Konservatoriyası Nókis filiali
“Ulıwma kásiplik hám social-gumanitar pánler kafedrası”

“Muzikatanıw” qániygeligi 2-kurs

studenti: Dáuletyarova Ğaziynexan

Ilmiy basshı: Kamalova Gulmaryam

Annotaciya: Bul maqalada qaraqalpaqstanda xor janrınıń rawajlanıwına úles qosqan belgili xormeyster Ábdijappar Mambetovtıń pedagogikalıq iskerligi hám shákirtleriniń pikirleri haqqında sóz etiledi.

Gilt sózleri: Xor, atqarıwshı, ustaz, shákirt, opera, janr, repertuar, mádeniyat, kompozitor.

Аннотация: В статье рассказывается о педагогической искренности и ученичествах известного хормейстера Абдижаппара Мамбетова , внесшего вклад в развитие хорового жанра в Каракалпакстане.

Ключевые слова: Xor, atqarıwshı, ustaz, shákirt, opera, janr, repertuar, mádeniyat, kompozitor.

Annotation: In this article , we will talk about the opinions of the students of the famous choral master Abdijappar Mambetov , who contributed to the development of the choral genre in Karakalpakstan.

Keywords: Choir, conductor, teacher, teacher, opera, genre, repertoire, performer, composer.

Xalqımızdıń muzıka mádeniyatın rawajlandırıwda ayanbay miynet etken bilimli ilimli insanlardıń ustazı qaraqalpaqstanda xor janrınıń rawajlanıwına ules qosqan Ábdijappar Mámбетov kóplegen shákirtlerdi oqıtıp olarǵa tálim hám tárbiya bergen ullı ustaz. Ustaz bul – ilim bilim beriwshi, egilgen nálden baǵ jaratıwshı hátteki shákirtlerin óz perzentindey jaqsı kórip, bilim hám tárbiya beriwshi insan. Xalqımız arasında ustaz

atañday ullı, degen ata-babalarımızdan qalğan hikmetlı sózler bar bolıp, bul naqıllar biykar ayılmağan, sebebi ustaz óz shákirtine tek jaqsı narselerdı rawa kóredı. Shákirtlerım bilimlı ilimli, tárbiyalı insanlar bolsın deydi. Usınday ullı ustazlarımızdıñ arqasında jas áwladımızdıñ perzentleri sawatlı bolıp jetilisıp kelmekte.

Bárshe kásıptıñ ózine tán qıyınılıqları bar bolıp, bıraq ustazlıq kásıbı júdá mashaqatlı kásıp bolıp sanaladı. Bul kásıptı tek ǵana sabırlı insalar ǵana iyeleydi, sebebi oqıwshılar menen islesiw, hár balanıñ psıxologiyasını uyreniw oǵada qıyın ısbolıp tabıladı. Ustazlar hár túrli shañaraqtıñ perzentlerin tárbiyalap, olarǵa ilim bilim beriw menen birgelikte, olardıñ eń dáslep minez qulqına qarap is júritedi, al kórkem óner hám mádeniyat tarawında oqıwshılardıǵa sabaq beriw, oni tárbiyalaw quramalı hám oǵada mashaqatlı ısbolıp esaplanadı, sebebi hár bir oqıwshı menen jeke túrde shúǵıllanıw kerek. Soǵan qaramastan kóplegen shákirtlerdıñ ustazı A.Mambetov óziniñ oqıwshılarına sabaq beriwden eshqashan sharshamağan, hám de sol mashaqatlarǵa qaramastan ol ustazlıq kásibin tañladı. Dóretiwshi óziniñ dáslepki miynet jolın 1958-jılı Qońırat rayonu ulıwma bilim beriw mektebinde qosıq sabaǵınan bere baslağan, soñ A.Mambetov 1960-jılı eki jıllıq tayarlaw kursına qatnap, 1962-jılı Tashken mámleketlik konservatoriyasına xor dirijorlıǵı bólimine oqıwǵa qabıl etilgen. 1970-jılı ol joqarı oqıw ornın tabıslı tamamlap, bilimlı ilimli, kópti kórgen insan bolıp jetilisti, al sol arada bolsa, A.Mambetov 1962-1965 jıllar arasında áskeriy xızmetke jiberiledı, 1965-1970 jıllar da Tashkent Mámleketlik Konservatoriyasınıñ tabıslı tamamlap jollama menen Nókis mámleketlik muzıka hám xoreografiya bilim jurtına oqıtıwshı bolıp jumısqa keledi. Hár tárepleme jumıs alıp barǵan shaqqan Ábdijappar kúnlerdıñ birinde sol dárgaydıñ oqıw isleri boyınsha direktor orın basarı bolıwında miyassar bolǵan. Muzıkalıq tárbiya jumısına qunt penen kirirken ustaz tez arada bilim jurtınıñ xor jámaátın dúzip úlken sahnalarǵa alıp shıǵadı. 1977-jıllar aralıǵında Á.Mambetov “Berdaq” atındaǵı Qaraqalpaq mámleketlik filarmoniyasına direktor lawazımına, sol qatarı Qaraqalpaqstan mámleketlik teleradio komitetiniñ xalıq sazları orkestrin basqarǵan. 1970-80-jıllar aralıǵında Qaraqalpaq muzıka mádeniyatı hám ádebiyatın

rawajlandırıw ushın kóplegen ilajlar islenedi. Bunda Tashkent qalasında, Moskva orayında qońsılas Qazaqstan jerinde qaraqalpaqstan mádeniyatı hám ádebiyatı kúnleri ótkerilgen. Qaraqalpaq kórkem óner sheberleri menen bir qatarda Á.Mámбетov basqarǵan xor jámáatı de belsene qatnastı. Ol fillarmoniyaniń direktor lawazımında islep júrgende, usı jerde qanıygeler tayarlap kóbeytiwdi jolǵa qoyǵan. Berdaq atındaǵı Qaraqalpaq mámleketlik filormoniyası “Qırq qız“ (Sorok krasavic) ansambli aǵzaları Nókisten Moskvaǵa poezd da barıp, ol jerde koncert ótkerip, soń Rossiya, Sibir, Pribaltika boylap altı aylap koncert saparlarında bolǵan. Bul sapar dawam etip Azerbaijan, Tatarstan, Bashqurstan, Chechenstan, Ingushetiya, Qarachaylar, Noǵaylar arasında qaraqalpaq xalıq qosıqların, estradalıq qosıqlar hám ayaq oyınlardan dúzilgen koncert bagdarlamaların tamashagóyler menen bólisken. Hátteki, ansamblge Tatarstanlı bir topar oyınshı qızlardı qosıp, olar menen birgelikte jańa koncert bagdarlamaların tayarlap, onı “Dutar poet o lyubvi” dep atap, usı bagdarlama menen Kaliningrad, Latviya, Litva, Moldova, Ukraina, Belorussiya, Uzaq Shıǵıs (Dalny Vostok) ǵa shekem, keyin Magadanga “Xolmsk” atawına 9 qabatlı paromda júzip barıp jáne koncert bagdarlamaların ótkerip, soń Nalchik, Minvoda, Sochi, Anapa boylap koncert bagdarlamaların dawam etedi hám Kislovodskte ótkeriletuǵın jańadan salınǵan mádeniyat sarayınıń ashılıw máresimindegi koncert bagdarlamasın kózden ótkeriw ushin ustaz A.Mámбетov penen Moskva koncert shólkeminiń baslıǵı Vaxtang Isaakovich Zaceshvili bul jerge keledi.

Qaraqalpaq xalıq qosıqlarınan, estradalıq qosıqlardan, vokal ansambli, ayaq oyun toparınan dúzilgen konsert bagdarlaması menen bir qatar Respublikalarda mádeniyat kúnlerinde qatnasıp, qaraqalpaq kórkem ónerin shınlarǵa kóterdi. Tájriybeli ustaz óziniń miynet dóretiwshiligi jolında qay jerde islemesin elimizdiń muzıka mádeniyatın rawajlandırıwda eń dáslep kadrlar tayarlaw máselesine kewil bólgen. Nókis kórkem-óner bilim jurında 100 den aslam shákirtlerdi tayarlap shıǵarıp, olar respublikamızdıń bir qansha awıl hám qalalarında sonday-aq qońsılas ellerdiń qala hám aymaqlarında da miynet etip kelmekte. Shákirtlerin aytıp ótetuǵın bolsaq, Qaraózek rayonu balalar

muzika hám kórkem óner mektebi direktori Qaraqalpaqstanǵa xizmet kórsetken mádeniyat xizmetkeri, “El jurtt húrmeti” ordeni iyesi Quwatbay Ótegenov (marhum), Qońırat rayonu balalar muzika hám kórkem-óner mektebi direktor orınbası Jańıl Qosekeeva, Berdaq atındaǵı Qaraqalpaq mámleketlik Akademiyalıq muzikalı teatrın bas xor dirijori Aypara Tólepova (marhum), sol dárgaydıń asisstant dirijori Aygúl Mahammetsarıpova, Opera hám baqsıshılıq kórkem ónerine qániygelestirilgen mektebinde xor sabaǵı oqıtıwshısı Tamara Tájimuratova, Nókis qániygelestirilgen mádeniyat hám kórkem-óner mektebi oqıtıwshıları Rayxan Kamalova hám Zamira Mambetova, Ózbekstan mámleketlik orkestri janındaǵı xor jámaátinde atqarıwshı Yulduz Userovalar ustaz jolın dawam etip kelmekte.

A.Mámbetov aq kónıl ustaz hám miyrıman áke, óz perzentlerin de muzika tarawında oqıtıp, olarǵa tek ǵana ákelik etip qoymastan, ustazlıqta etken. Birinshi orında perzentlerge ata-ananın ózi ustaz, sebebi jas bala hámme nárseni ata-anasınan uyrenip, tárbiya aladı. Házirgi kúnde A.Mambetovtıń 6 qızı, áke jolı menen júrip talantlı jaslarǵa bilim berip atır. Aytıp ótetúǵın bolsaq 4 qızı Nókis qániygelestirilgen mádeniyat mektebinde oqıtıwshı lawazımlarında islep atırıp, Farida, Saodat hám Nadira Mambetovalar usı bilim jurttında ulıwma fortepiano oqıtıwshısı, Zamira xor dirijorlıǵı kafedrasınıń oqıtıwshısı, al Feruza Ózbekstan mámleketlik mádeniyat hám kórkem óner institutında koncertmeysterlıq lawazımında islep kelmekte, Gúlchexra bolsa basqa taraw xızmetkeri.

A.Mambetovtıń qızları joqarıda aytıp ótkendey bilimlı jaslarǵa tálim tárbiya berip, olardı sonday bir talantlı uqıplı oqıwshılar qılıp jetilistirip atır, kóplegen koncert hám elimizde bolıp ótetúǵın bayramlarda oqıwshılar óz talantların kórsetip, ustazlarınıń júzlerin jariqqa alıp shıǵıp atır desek adaspaǵan bolamız. Mısal etip aytatúǵın bolsaq Zamira Mambetovanıń bilim jurttında oqıp atırǵan oqıwshılar toparınan dúzilgen xor jámaátı bar bolıp, olar házirgi kúnge shekem kóplegen bayram keshelerinde, hám esap beriw koncertlerinde ózleriniń repertuarındaǵı ájayıp shıǵarmalardı atqarıp, adamlardıń kewlinen orın alıp kelmekte. Repertuarındaǵı shıǵarmalardıń atamaların aytıp ótetúǵın

bolsaq, Ajiniyaz operasidan "Nawriz", U.Abdullaeva "Watan, Analardi uran etken xaliqpiz", S.Palwanov "Dala armanlari", Q.Zarerdinov "Nalish", "Yor yor" Unsin ona Mirzonova she'ri, "Vesennya" V.A.Mocart, "Besame mucho" Konsuyello Velaskes Torres, h.t.b.

A.Mambetov sonday-bir aq kónil, miyirman ustaz bolgan, kóplegen shákirtleri ol insandı, jilli-jilli sózleri menen táriypleb berdı. Sonlıqtan dóretiwshiniń shaqqan hám algır shákirtleriniń biri, opera hám baqsishılıq kórkem ónerine qániyelestirilgen mektebinde xor sabağı oqıtıwshısı Tamara Tájimuratova, menen sáwbetlestik.

Tamara ustazı haqqında, óziniń pikirlerin biz benen bólistı, onıń aytıwı boyınsha Xojeli rayonındağı muzıka mektebinde fortepiano bóliminde oqıp, 1987-jılı pitiredı hám sol jılı Japaq Shamuratov atındağı Nókis kórkem óner uchilishesine xor dirijorlığı bólimine oqıwğa kirip, ol jerde Tamara ustazı A.Mambetovtıń klassında sabaq alıp, ustazına uqsagan bilimli ilimli insan bolıp jetilisti.

- Bilim jurtına imtihan tapsırıwǵa kelgenimde, Abdijappar aǵa qıyın sorawlar bermedi tek ǵana, balalar qosıǵın aytıp berıwdı soradı hám men oǵan rus tilinde balalar qosıǵın aytıp berdim. Keyin birinshı sabaǵımız tanısıw sabaǵı bolıp, bunnan soń sabaq barısında ustazım qollardı dirijorlıq etkende qaytıp qowılıwı kerek ekenin jáne pastanovkalardı qowıy metodların uyretıp bardı. Soń men tapsıǵan jılı yaǵniy 1987-jılda qaraqalpaqtıń tungısh operası Ajiniyaz saxnaǵa qoyılıp, bunda ustazım A.Mambetov xor jámáátın dúzıp saxnalastırdı, sol waqıtta bilim jurtında xor dirijorlıǵı bóliminde oqıp atırǵan oqıwshılar 4 ay dawamında Berdaq atındaǵı qaraqalpaq mámleketlik akademiyalı teatrına qatnap xor saxnasına aktyorlıq etip, jaqsı atqarıp shıqqanbız. Xor sabaǵında otırǵan waqtımızda joqarı kurs oqıwshıları Tamara saǵan jaqsı, sebebi qaraqalpaqstanda eń kúshli, bilimli ustazda oqıp atırsań deytin, bolǵan. Haqıqtınanda men ustazımnan kóp nárselerdi úyrendim, aytıp ótetúǵın bolsam onıń sabaq ótıw metodikaları, maǵan miyras bolıp qaldı desem adaspaǵan bolaman, sebebi ustazım sabaq ótıp atırǵan waqtımızda maǵan, xor sabaǵınıń sırların aytıp úyretip, al jeke qániygelik sabaǵımızdın waqtında bolsa kóplegen shıǵarmalardı tayarlaytıǵın edik, operalardıń ishindeǵı xor saxnaların muzıkaların, akapella, kóp dawıslı shıǵarmalardı sabaq barısında úyrenip barganbız. Mısal etip aytatúǵın bolsam shıǵarmalarımınń ishindeǵı eń qıyını rus kompozitori Aleksandr Porfiryevich Borodinnıń Knyaz Igor operasındaǵı Mujaysya Knyagina bayar xorın qániygelik pánimnen dirijoyrlıq etiw maǵan júda bir qıyınshılıq tuwdırdı. Soǵan qaramastan ustazım Ábdijappar aǵa klassımızdaǵı diwalǵa, tayarlap atırǵan shıǵarmanıń sxemaların sızıp qoyıp uyretip, qanday usıllar menen shúǵullanıw kerek ekenin aytar edı. Xor sabaǵı waqtında ustazım hám xor jámáátı oqıwshıları menen oqıw dárgayımızda bolıp ótetúǵın bayram keshelerine kóplegen shıǵarmalardı tayarlaytıǵın edik, aytıp ótetúǵın bolsam S.Palwanovtıń “Dala ármanları”, turkmen xalıq qosıqları “Biybigúl”, “Biybijan”, hám watan haqqında kóplegen qosıqlardı atqarıp shıqqanbız. Uztazım repertuyar saylaǵan waqtında oqıwshılardıń dawıs diapazonına hám aytıw imkánıyatlarına itibar beretúǵın bolǵan. Kúnlerdın birinde sabaqlarınan jaqsı oqıp,

fortepiano áspabın jaqsı meńgergenlıgı sebeblı, fortepiano bóliminiń oqıtıwshıları Tamaranı sol bólimge tartpaqshı bolǵan. Bıraq Tamaranıń ózi hám ustazı buǵan qarsılıq etip, xor dirijorlıǵı bólimin oqıwınıń aqırına shekem oqıp, tabıslı tamamlaǵan.

-Uchilichede oqıp júrgen waqtında ustazımnıń qızı Feruza menen jaqın dos bolǵanbız, men dirijorlıqta oqıǵan bolsam, ol fortepiano bóliminde oqıp bilim aldı. Oqıp júrgen dáwirlerimizde bir- birimizdiń uyımızge barıs-kelis qılıp, turǵanımız bir kúni men onıń uyine barıp qonıp qaldım al ertesine bolsa ustazım Ábdijappar aǵada dirijorlıq sabaǵım bar edı, sabaqqa shıǵarmalarımıdı tayarmalay barǵan waqtında ustazımnan qattıǵa uyaldım, bıraq ustazım eshnárse sezbegendiy bolıp sabaq ótıwdı dawam ettirdı. Ol insan oqıwshılarga qanday jaǵday bolmasın, qattı sóylep dawsın kótergen kúni joq edı, hár qashan sabaqqa keletın waqtımızda kúli shıray berıp kútip alatúǵın edı.

Oqıwdı pitiretin waqtında joqarı oqıw ornına, yaǵniy konservatoriyaǵa tapsırıwǵa tayarlanıp júrgen edım, Tashkent qalasına barıp hám sol jerde professor Djumaeva konsultasiyalar alıp, ózımnıń ustazım úyretken shıǵarmalardı kiriw imtıxaninan tayarlap júrgen edım, bıraq oqıwdı pıtırıp bolıp 18 jasında ómirlik joldasım Bazarbay menen túrmıs qırdıq, hám 3 balalı bolǵannan soń kóp waqıtlardan keyin men 2007-jılı Qaraqalpaq mámleketlik universitetinde arnawlı sırtqı bóliminiń Muzıka tálim kafedrasında tálim aldım. Bıraq sol arada Xojeli rayonındaǵı balalar muzıka hám kórkem óner mektebinde xor, solfedjio hám konsertmeysterlıq sabaqlarınan, Nókis qániygelestirilgen mádeniyat mektebinde ulıwma fortepiano sabaǵınan hám konsertmeysterlıq boyınsha, soń Nókis qalasındaǵı 12-sanlı muzıka hám kórkem óner mektebinde solfedjio hám teoriya sabaqlarınan oqıwshılarga bilim berıp kelgenmen, al 2021-jıldan baslap opera hám baqsıshılıq kórkem ónerine qániygelestirilgen mektebinde xor sabaǵı oqıtıwshısı bolıp islep atırman. Bul oqıw dárgayı ashılǵan waqtında balalar júdá az edı 25 balaǵa xor sabaǵın ótetıǵın edım, al házirgi kúnde bolsa oqıwshılardıń sanı artıp atırıptı. Men olarga ustazımnıń

repetuarındağı brlıq qosıqlardı, jne de qosımsha shet el kompozitorlarınıń zmngy formadağı qosıqların yretıp kelmektemen.

Ustazımnıń yretkenlerin bgün mine melde sınap, bdıjappar ağaday bolıwǵa hreket etıp, shkirtler tayarlap atırman. Ustazımdı ustaz bolǵanda tsındım. Hzir mende shkirt tayarlap, onıń mashaqatların, ustazımnıń bizlerge bilim beriwde basınan tkergen miynetlerin, men endı sol jağdaydı krip, ustazımdı tsinip atırman. Ustazıma den sawlıq hm uzaq mir tilep qalaman - dep z szin juwmaqladı.

Paydalanılǵan debiyatlar

1. Dauletyarova, G., & Kamalova, G. (2024). A LOOK AT THE WORK OF TEACHER POLATBAY QURBANAZAROV. *Modern Science and Research*, 3(1), 283-288.
2. Gulmaryam, K., & ziynexan, D. (2024). SHOMANAY RAYONI JUMABAY JIRAW BAZAROV ATINDAğI 13-SANLI BALALAR MUZIKA HM KRKEM NER MEKTEBI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 47(6), 75-78.
3. Gaziynexan, D., & Maksedullaevna, K. G. (2024). QARAQALPAQSTAN KRKEM NERINDE BALET JANRI.
4. Gaziynexan, D., & Glmaryam, K. (2024). QARAQALPAQSTAN MDENIYATINDA DEMLI SAZ SBAPLARDIń QLIPLESIWİ. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 14(1), 14-17.
5. ziynexan, D., & Glmaryam, K. (2024). QARAQALPAQSTANDA XOR RAWAJLANIWINDA BDIJAPPAR MAMBETOVTIń KRSETKEN TSIRI. *Modern education and development*, 13(4), 290-299.

